

SŁOWNIK RÓWNOŚCIOWY

A

ABLEIZM

ADULTYZM

AGEIZM

ANTYSEMITYZM

ASEKSUALNOŚĆ, ASEKSUALNA ORIENTACJA

AUDYZM

B

BEZDOMNOŚĆ

BIFOBIA

BISEKSUALNOŚĆ, OSOBA BISEKSUALNA

BODYSHIMING

BUDŻET WRAŻLIWY NA PŁEĆ

C

CIAŁOPOZYTYWNOŚĆ

CISPŁCIOWOŚĆ

CHRISTIANOFOBIA

COMING OUT

D

DEAFIZM

DYSKRYMINACJA

DYSKRYMINACJA BEZPOŚREDNIA

DYSKRYMINACJA POŚREDNIA

DYSKRYMINACJA PRZEZ ASOCJACJĘ

DYSKRYMINACJA PRZEZ ASUMPCJĘ

DYSKRYMINACJA WIELOKROTNA

DYSKRYMINACJA ZE WZGLĘDU NA NIEPEŁNOSPRAWNOŚĆ

DYSKRYMINACJA ZE WZGLĘDU NA ORIENTACJĘ SEKSUALNĄ LUB TOŻSAMOŚĆ PŁCIOWĄ

DYSKRYMINACJA ZE WZGLĘDU NA PRZEKONANIA RELIGIJNE BĄDŹ BEZWYZNANIOWOŚĆ

DYSKRYMINACJA ZE WZGLĘDU NA ŚWIATOPOGLĄD

E

EKSKLUZJA (WYKLUCZENIE SPOŁECZNE)

EKSTREMIZM

EUROPEJSKA KARTA RÓWNOŚCI KOBIET I MĘŻCZYŹN W ŻYCIU LOKALNYM

F

FEMINATYWY

G

GENDER (PŁEĆ SPOŁECZNO-KULTUROWA)

H

HETERONORMA, HETERONORMATYWNOŚĆ

HETEROSEKSIZM

HETERSEKSUALNOŚĆ (HETEROSEKSUALNA ORIENTACJA)

HOMOFOBIA

HOMOSEKSUALNOŚĆ (HOMOSEKSUALNA ORIENTACJA)

I

INKLUZJA (WŁĄCZENIE)

INTERPŁCIOWOŚĆ (WRODZONE ZRÓŻNICOWANIE CECH PŁCIOWYCH)

ISLAMOFOBIA

K

KOMPETENCJA MIĘDZYKULTUROWA

KOREKTA PŁCI (TRANZYCJA)

KSENOFOBIA

L

LEPKA PODŁOGA

LESBIJKA

M

MARGINALIZACJA SPOŁECZNA

MIĘDZYKULTUROWOŚĆ

MIGRANCI, MIGRANTKI

MIKRONIERÓWNOŚCI

MIKROAGRESJE

MISGENDERING

MNIEJSZOŚCI NARODOWE I ETNICZNE

MOBBING

MOLESTOWANIE

MOLESTOWANIE SEKSUALNE

MOWA NIENAWIŚCI

N

NAKŁANIANIE DO DYSKRYMINACJI

NEUTRATYWY

NIEBINARNOŚĆ

NIEPEŁNOSPRAWNOŚĆ

NIESZCZELNY RUROCIĄG

NIETOLERANCJA

O

ORIENTACJA ROMANTYCZNA

ORIENTACJA SEKSUALNA

OSOBA NIEBINARNA (OSOBA ENBY)

OSOBA TRANSPŁCIOWA

OSOBA Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ

OSOBA ZE SZCZEGÓLNYMI POTRZEBAMI

OSOBY LGTB+

OUTING

P

PARYTET

PLAN RÓWNOŚCI PŁCI

PRAWA CZŁOWIEKA

PRZEMOC ZE WZGLĘDU NA PŁEĆ

PRZESTĘPSTWA Z NIENAWIŚCI

R

RASIZM

REPATRIACJA

RÓWNOŚĆ SPOŁECZNA

RÓWNOŚĆ WOBEC PRAWA

RÓŻNORODNOŚĆ

S

SEGREGACJA POZIOMA

SEGREGACJA PIONOWA

SEKSIZM

STEREOTYPY ZWIĄZANE Z PŁCIĄ

SZKLANE RUCHOME SCHODY

SZKLANE ŚCIANY

SZKLANY SUFIT

ŚWIATOPOGŁĄD

T

TOKENIZM

TOLERANCJA

TOŻSAMOŚĆ PŁCIOWA

TOŻSAMOŚĆ SEKSUALNA

TRANSFOBIA

TRANSPŁCIOWOŚĆ

TRANZYCJA (KOREKTA PŁCI)

U

UCHODŹCA (UCHODŹCZYNI)

UPRZEDZENIE

W

WIEGHTISM

WIELOKULTUROWOŚĆ

WYKLUCZENIE SPOŁECZNE

Z

ZAKAZ DYSKRYMINACJI

Wyjaśnienie pojęć

A

ABLEIZM - dyskryminacja ze względu na niepełnosprawność. Objawia się w nierównym

i niesprawiedliwym traktowaniem osób z powodu poziomu ich sprawności, np.: ograniczonym dostępem do miejsc pracy, utrzymywaniu barier architektonicznych czy niedostosowaniu poziomu usług do potrzeb osób z niepełnosprawnościami.

ADULTYZM (ang. *adult- dorosły*) - dyskryminacja ze względu na młody wiek. Dyskryminacji doświadczają wtedy osoby młode, niedoświadczone życiowo. Postrzegane są jako osoby niedojrzałe, mało odpowiedzialne. Adultyzm może dotyczyć także osób w innym wieku. Mamy z nim do czynienia w każdym przypadku, gdy ktoś jest "za młody" lub "za stary" na realizację danej potrzeby. Może dojść do niego np. w pracy lub u lekarza.

AGEIZM - dyskryminacja ze względu na podeszły wiek. Jest to przejaw przekonań, uprzedzeń i stereotypów mających swe podstawy w biologicznym zróżnicowaniu ludzi, związanym z procesem starzenia się, które dotyczą kompetencji i potrzeb osób w zależności od ich chronologicznego wieku. W rezultacie wiek kalendarzowy używany jest do wyodrębnienia grup, których dostęp do różnorodnych zasobów społecznych podlega systematycznej kontroli. Ów proces kontroli nazywany jest dyskryminowaniem.

ANTYSEMITYZM - robocza definicja przyjęta przez 31 państw członkowskich IHRA, 26 maja 2016: „określone postrzeganie Żydów, które może się wyrażać jako nienawiść do nich. Antysemityzm przejawia się zarówno w słowach, jak i czynach skierowanych przeciwko Żydom lub osobom, które nie są Żydami, oraz ich własności, a także przeciw instytucjom i obiektom religijnym społeczności żydowskiej.”

ASEKSUALIZM (ASEKSUALNA ORIENTACJA) -to trwałe nieodczuwanie pociągu seksualnego. Osoba aseksualna nie odczuwa potrzeby uprawiania seksu wobec osób płci przeciwnej, jak i tej samej. Osoba aseksualna nie posiada popędu płciowego i nie ma na to żadnego wpływu. Osoby aseksualne mogą tworzyć bliskie, trwałe związki.

AUDYZM - termin używany do opisanego postaw, przekonań i praktyk, które faworyzują osoby ze zdolnościami słuchowymi, a jednocześnie marginalizują osoby głuche. Audyzm jest rodzajem dyskryminacji, która wynika z uprzedzeń wobec osób głuchych, zakładających, że wartość i kompetencje jednostki są ściśle związane z jej zdolnością słyszenia.

B

BEZDOMNOŚĆ - kryzysowy stan egzystencji osoby nieposiadającej faktycznego miejsca zamieszkania, pozbawionej środków niezbędnych do zaspokojenia elementarnych potrzeb, trwale wykorzenionej ze środowiska w wyniku rozpadu więzi społecznych i akceptującej swoją rolę społeczną. Jako stan ewidentnej i trwałej deprivacji potrzeb mieszkaniowych w sytuacji, gdy dotknięta bezdomnością osoba nie jest w stanie jej zapobiec, wiąże się z poważnym upośledzeniem psychicznego i społecznego funkcjonowania człowieka.

BIFOBIA - różne formy negatywnego nastawienia względem osób biseksualnych jako jednostek oraz jako grupy społecznej. Może ono obejmować uprzedzenie, dyskryminację, stereotypy (np.: przekonania, że osoby biseksualne są rozwiązłe i nieuczciwe) oraz nadużycia połączone z nastawieniami i uczuciami od pogardy do wrogości. Osoby o dowolnej orientacji seksualnej mogą doświadczać bifobii lub ją powielać.

BISEKSUALNOŚĆ - orientacja seksualna, objawiająca się odczuwaniem popędu płciowego, emocjonalnego oraz romantycznego do osób tej samej i odmiennej płci. Osoba biseksualna wybierając partnera, nie zwraca większej uwagi na wygląd i płeć. Dla osoby biseksualnej ważniejsze są cechy charakteru, osobowość i zachowanie partnera. Osoba biseksualna może tworzyć trwałe monogamiczne relacje zarówno z mężczyzną jak i kobietą.

BODYSHIMING (dost. „*zawstydzanie ciała*”) - zawstyżenie przez niewybredne i złośliwe komentarze wobec kobiet na temat ich wyglądu. To także oczekiwanie, że każda kobieta powinna posiadać i dążyć do idealnej sylwetki. *Body shaming* jest to negatywne zjawisko, które ma naturę przemocy psychicznej. Przedstawiciele ruchu ciałaopozytywności uznają, że rozmiar jest tylko jednym z wielu wymiarów postrzegania i oceny ciał. W działaniach uwzględniają także kwestie uprzedzeń rasowych, trans, queer i związane z niepełnosprawnością.

BUDŻET WRAŻLIWY NA PŁEĆ (ang. *gender budgeting*) - zgodnie z szeroką definicją Rady Europy (2005) polega na takim sposobie sporządzania budżetu, który uwzględnia kryterium płci na wszystkich poziomach procesu budżetowego i wiąże się z restrukturyzacją dochodów i wydatków w celu promowania równouprawnienia płci.

C

CIAŁOPOZYTYWNOŚĆ (ang. *body positive*) - akceptowanie ciała, własnego i innych osób, niezależne od wyglądu. Może oznaczać także ruch społeczny popierający pozytywne postrzeganie każdej cielesności, nieocenianie, nienarzucanie standardów piękna i pielęgnowanie poczucia własnej wartości niezależnego od wyglądu ciała. Ciałopozytywność bywa mylona z popieraniem otyłości czy niezdrowego trybu życia.

CISPŁCIOWOŚĆ - Na podstawie definicji socjolożki Kristen Shilt i Laurel Westbroo: psychiczne identyfikowanie się z płcią przypisaną w chwili narodzin na podstawie cech biologicznych (ciało i osobista tożsamość).

CHRISTIANOFOBIA - lęk, nienawiść i brak tolerancji odczuwane wobec chrześcijan. Jest to forma dyskryminacji przejawiająca się w aktach nietolerancji, wandalizmu i marginalizacji społecznej.

COMING OUT - *Coming out* to skrót od hasła "*coming out of the closet*" i oznacza wyjście z szafy. Opisuje on ujawnianie przed innymi ludźmi (np. rodziną, przyjaciółmi, znajomymi czy współpracownikami) swojej orientacji psychoseksualnej, tożsamości płciowej lub poglądów właściwych dla mniejszości społeczeństwa.

D

DEAFIZM - dyskryminacja osób słyszących przez osoby z niepełnosprawnością słuchu.

DYSKRYMINACJA - nierówne, a zarazem nieuzasadnione i niesprawiedliwe (krzywdzące) traktowanie osoby z powodu jej rzeczywistej lub domniemanej przynależności do określonej grupy lub kategorii społecznej albo posiadania pewnych cech i charakterystyk (wyglądu, zainteresowań itp.). Dyskryminacja przejawia się w działaniach wobec określonych jednostek i grup osób, prowadząc do sytuacji, w której są one pozbawione dostępu do dóbr, możliwości i wartości cenionych społecznie. Każde takie działanie stanowi naruszenie zasady równego traktowania i jest naruszeniem podstawowych wolności i praw człowieka. Dyskryminacja ma miejsce, gdy pomiędzy osobami występuje relacja władzy (zależności), to znaczy, że jedna osoba może zdecydować o tym, czy inna osoba będzie miała dostęp do zasobów czy usług takich jak: praca, szkolenia, awans zawodowy, możliwość przejazdu środkiem transportu, informacja i inne.

DYSKRYMINACJA BEZPOŚREDNIA - jawne ograniczanie dostępu do różnych zasobów (np. ekonomicznych, społecznych, symbolicznych, edukacyjnych) ze względu na społeczną cechę (np. płeć, rasę, tożsamość etniczną, wiek czy niepełnosprawność). Może przybierać formy werbalne i niewerbalne.

DYSKRYMINACJA POŚREDNIA - niejawne ograniczanie dostępu do zasobów, które realizuje się pod pozorem neutralnych, równościowych reguł, instytucji czy przepisów. Jest widziana dopiero z szerszej perspektywy i w kontekście. Przykładem są równe wymogi stawiane wszystkim osobom studiującym, nieuwzględniające np. niepełnosprawności niektórych z nich (np. wymóg egzaminu pisemnego realizowanego w ograniczonym czasie nieuwzględniający osób z niepełnosprawnością wzrokową).

DYSKRYMINACJA PRZEZ ASOCJACJĘ - dyskryminowanie osoby, która choć sama nie jest nosicielem cechy prawnie chronionej, to jednak ze względu na więź łączącą ją z taką osobą doświadcza nierównego traktowania, np. odmowa zatrudnienia nauczycielki w szkole podstawowej ze względu na to, że jej syn jest osobą transpłciową.

DYSKRYMINACJA PRZEZ ASUMPCJĘ - błędne przypisywanie danej osobie cechy jakiejś grupy i z tą grupą kojarzenie tej osoby, np. osoba o kolorze skóry innym niż biała jest odbierana jako cudzoziemiec.

DYSKRYMINACJA WIELOKROTNA - dyskryminacja, której jednostki doświadczają ze względu na swoją przynależność do wielu różnych dyskryminowanych grup jednocześnie.

DYSKRYMINACJA ZE WZGLĘDU NA NIEPEŁNOSPRAWNOŚĆ - zob. ABLEIZM.

DYSKRYMINACJA ZE WZGLĘDU NA ORIENTACJĘ SEKSUALNĄ LUB TOŻSAMOŚĆ PŁCIOWĄ - nierówne traktowanie, poniżanie, upokarzanie oraz molestowanie seksualne w związku z prawdziwą bądź domniemaną orientacją seksualną lub tożsamością płciową. Zob. DYSKRYMINACJA, HETEROSEKSIZM, HOMOFOBIA, BIFOBIA, TRANSFOBIA.

DYSKRYMINACJA ZE WZGLĘDU NA PRZEKONANIA RELIGIJNE BĄDŹ BEZWYZNANIOWOŚĆ - zob. DYSKRYMINACJA, ANTYSEMITYZM, CHRYSZTIANOFOBIA, ISLAMOFOBIA.

DYSKRYMINACJA ZE WZGLĘDU NA ŚWIATOPOGLĄD - krzywdzące, poniżające bądź wykluczające działania podejmowane w stosunku do osoby, która wyraża publicznie swój światopogląd wynikający z przyjętego przez siebie systemu przekonań, postaw, ocen i norm dotyczących natury świata, miejsca człowieka w społeczeństwie, sensu życia oraz związanej z tym hierarchii podejmowanych działań.

E

EKSKLUZJA - zob. WYKLUCZENIE SPOŁECZNE.

EKSTREMIZM (łac. „*extremus*”-krańcowy) - poglądy oraz zachowania charakteryzujące się skrajnością dla osiągnięcia celów politycznych, religijnych, ekonomicznych lub ideologicznych. W kontekście społeczno-politycznym można mówić o ekstremizmie lewicowym oraz prawicowym, a także o ekstremizmie religijnym. Ekstremizm rodzi przemoc i dyskryminację na różnym podłożu.

EUROPEJSKA KARTA RÓWNOŚCI Kobiet i MĘŻCZYŹN W ŻYCIU LOKALNYM - wprowadzona w maju 2006 roku przez Radę Gmin i Regionów Europy. Karta ta adresowana jest do władz lokalnych i regionalnych Europy i służyć ma aktywnemu promowaniu równości płci. Podpisanie Karty jest formalnym wyrazem zaangażowania władz lokalnych w propagowanie zasady równości kobiet i mężczyzn, a także deklaracją wdrażania na własnym terenie wynikających z niej zobowiązań.

F

FEMINATYWY, (l. poj. FEMINATYW) - żeńskie formy gramatyczne nazw zawodów i funkcji z przyrostkami potocznie zwanymi „żeńskimi końcówkami”. Feminatywy nazywają kobiety ze względu na przysługujący im tytuł, pełnioną funkcję, zajmowane stanowisko, wykonywany zawód, przynależność narodową, pochodzenie, wyznanie, przekonania, właściwości psychiczne i fizyczne, wykonywane czynności, itp.

G

GEJ - mężczyzna o orientacji homoseksualnej, czyli taki, który odczuwa romantyczny i seksualny pociąg tylko do innych mężczyzn, i w oparciu o ten pociąg może budować własną tożsamość oraz zawierać trwałe związki z innymi mężczyznami, a także odczuwać przynależność do społeczności osób odczuwających ten pociąg.

GENDER- zbiór norm i reguł społecznych, przekonań i stereotypów, ról społecznych, praktyk czy wyobrażeń kulturowych dotyczących płci, w tym kobiecości i męskości, które powstają w wyniku procesów społecznych, kulturowych, ekonomicznych, a także historycznych. O społeczno-kulturowym wymiarze płci świadczą np. zmiany w edukacji i wzrost zaangażowania kobiet w naukę, które zaszły w ostatnim stuleciu. Ważnym elementem gender jest różnica płciowa, która w zależności od uwarunkowań społeczno-kulturowych może przekształcać się w nierówności społeczne. Gender realizuje się w relacjach społecznych, w tym interpersonalnych, ale również może mieć swój wyraz na poziomie kultury organizacyjnej i rozwiązań instytucjonalnych pośrednio lub bezpośrednio dotyczących płci.

H

HETERONORMA, HETERONORMATYWNOŚĆ - idea zakładająca, że heteroseksualność jest normalną, naturalną, preferowaną formą seksualności i związków międzyludzkich, która nie wymaga wyjaśnień i jest lepsza od homoseksualności czy biseksualności. Heteronormatywność polega na wszechobecności

w normach społecznych, prawnych i w kontaktach społecznych założenia, że wszyscy ludzie są heteroseksualni oraz że pełnią tradycyjne role płciowe.

HETEROSEKSIZM (in. HETEROCENTRYZM) - system postaw, uprzedzeń i dyskryminacji, u podstaw którego znajduje się pogląd o wyższości heteroseksualistów bądź heteroseksualizmu, przekładający się na wykluczenie osób nieheteroseksualnych z polityki, wydarzeń, działań czy procedur społecznych, jako osób o mniejszej wartości, oraz propagowaniu przekonania o wyższości osób heteroseksualnych nad pozostałymi.

HETEROSEKSUALNOŚĆ (HETEROSEKSUALNA ORIENTACJA) - pociąg seksualny lub zainteresowanie seksualne skierowane do osób przeciwnej płci (biologicznej lub kulturowej). Jedna z trzech orientacji psychoseksualnych: biseksualnej i homoseksualnej.

HOMOFOBIA - termin stworzony przez G. Weinberga oznaczający lęk (jako uczucie psychologiczne) przed homoseksualizmem. Definiowana jest jako nienawiść, pogarda, uprzedzenia, niechęć, wstręt lub antypatia wobec osób homoseksualnych, może być oparta na irracjonalnym lęku lub niewiedzy, często wiąże się z przekonaniami religijnymi oraz może skutkować dyskryminacją, prześladowaniem i innymi rodzajami przemocy.

HOMOSEKSUALNOŚĆ (HOMOSEKSUALNA ORIENTACJA) - pociąg romantyczny, seksualny lub zachowanie seksualne pomiędzy osobami tej samej płci. Jedna z trzech głównych orientacji seksualnych w ramach, obok heteroseksualności i biseksualności. Zob. GEJ, LESBIJKA.

|
INKLUZJA (WŁĄCZENIE) - włączanie osób z grup doświadczających nierównego traktowania do funkcjonowania w organizacji lub grupie w sposób zapewniający im uczestnictwo na równych zasadach, wpływ i wybór podczas tworzenia kultury organizacyjnej, przy zachowaniu poczucia bezpieczeństwa psychologicznego.

INTERPŁCIOWOŚĆ (WRODZONE ZRÓŻNICOWANIE CECH PŁCIOWYCH) (łac. *inter-* między, *sexualis* - płciowy) – osoby urodzone z dowolną liczbą różnic w zakresie cech dotyczących płci, w skład których wchodzi chromosomy, gonady, hormony płciowe lub narządy rozrodcze, które wg. Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka „nie odpowiadają typowym definicjom męskich i żeńskich ciał”. Takie zróżnicowanie może obejmować niejednoznaczność narządów płciowych oraz kombinacje genotypu i fenotypu płciowego innego niż mężczyzna XY i kobieta XX. Osoby interpłciowe

narażone są na stygmatyzację i dyskryminację od urodzenia lub odkrycia zróżnicowanych cech płciowych / cech interpłciowych, np. w okresie dojrzewania.

ISLAMOFOBIA (Islam i gr. *phóbo* - strach) - antyspołeczne uprzedzenie i dyskryminacja w stosunku do islamu i muzułmanów. Pojęcie odnosi się do wszelkich przejawów dyskryminacji i rozpowszechniania nienawiści.

K

KOMPETENCJA MIĘDZYKULTUROWA- zdolność do przyjęcia postawy relatywizmu kulturowego w kontaktach z ludźmi pochodzącymi z odmiennych kultur, wzbogaconej o wiedzę dotyczącą różnych kultur.

KOREKTA PŁCI (in. TRANZYCJA) - proces obejmujący szereg działań, mających na celu uzyskanie wyglądu ciała i danych formalnych odpowiadających tożsamości płciowej osoby w zależności od indywidualnych potrzeb, decyzji i możliwości osoby transpłciowej. Korekta obejmuje tranzycję medyczną (dokonanie zmian w ciele), tranzycję prawną (uzgodnienie i wprowadzenie zmiany oznaczenia płci w dokumentach), a także tranzycję społeczną (w obrębie roli społecznej). Wiedza na temat procesu tranzycji oraz faktu, że części procesu nie muszą przebiegać równolegle jest ważnym czynnikiem w dążeniu do zapewnienia pełnej ochrony praw i wolności osobom transpłciowym, zapobiegania wykluczeniu oraz wspierania tych osób także w obszarach pozaprawnych.

KSENOFOBIA - postawa charakteryzująca się niechęcią, a nawet nienawiścią do ludzi obcych rasowo, religijnie lub etnicznie i do tworzonej przez nich kultury, przeważnie połączona z przekonaniem o wyższości swojej grupy i gloryfikacją jej kultury

L

LEPKA PODŁOGA - dominacja liczbowa kobiet na stanowiskach najniższych, najstabilniej wynagradzanych, mało sprawczych; feminizacja niskich pozycji w strukturze instytucji.

LESBIJKA - kobieta o orientacji homoseksualnej, czyli taka, która odczuwa romantyczny i seksualny pociąg do innych kobiet, i w oparciu o ten pociąg może budować własną tożsamość oraz zawierać trwałe związki z innymi kobietami, a także odczuwać przynależność do społeczności osób odczuwających ten pociąg.

M

MARGINALIZACJA SPOŁECZNA - wyłączenie z udziału w życiu społecznym jednostek, grup społecznych lub w ujęciu globalnym społeczeństw w stosunku do ich otoczenia społecznego. Może odnosić się do procesu wykluczania jednostek i grup albo do stanu wykluczenia. Przeciwiństwo inkluzji.

MIĘDZYKULTUROWOŚĆ - termin międzykulturowość odnosi się do procesu wymiany między różnymi kulturami lub między osobami lub grupami o różnym pochodzeniu kulturowym. W tym kontekście międzykulturowość odnosi się do tradycyjnie zamkniętych grup kulturowych, u których w procesie wymiany pojawia się coś nowego.

MIGRANCI, MIGRANTKI - osoby przybyłe z zagranicy do kraju w celu osiedlenia się (zamieszkania na stałe) lub na pobyt czasowy ze względów politycznych, religijnych lub ekonomicznych.

MIKRONIERÓWNOŚCI - drobne, często nieświadomione i nieintencjonalne, deprecjonujące zachowania werbalne i niewerbalne, które prowadzą do wykluczenia. Mogą mieć formę mikroagresji.

MIKROAGRESJE - przypadki zachowań i wypowiedzi, które choć są powszechne, niekiedy nie zauważane i uważane za niewinne, mają charakter szkodliwy i wrogi wobec marginalizowanych grup, np.: kobiet czy mniejszości seksualnych.

MISGENDERING - zwracanie się do osoby transpłciowej z użyciem form językowych niepasujących do jej tożsamości płciowej i do tego, co osoba komunikuje o swoich zaimkach i imieniu, czyli np. zwracanie się do chłopaka formą „byłaś”.

MNIEJSZOŚCI NARODOWE I ETNICZNE - grupy, które różnią się pochodzeniem, językiem, kulturą, tradycją, a czasem również religią od większości mieszkańców kraju, w którym zamieszkują.

MOBBING (ang. *mob*-otoczyć, zaatakować, napadać, dokuczać) - wielokrotne, systematyczne i długotrwałe nękanie i zastraszanie osoby, wywołujące u niej zaniżoną ocenę, powodujące u niej zaniżoną samoocenę, powodujące jego poniżenie, ośmieszenie, izolację lub eliminację z grupy.

MOLESTOWANIE (łac. *molestare*, fr. *molester*- drażnić, naprzykrzać się) - każde niepożądane zachowanie, którego celem lub skutkiem jest naruszenie godności osoby fizycznej i stworzenie wobec niej zastraszającej, wrogiej, poniżającej, upokarzającej lub uwłaczającej atmosfery (Rzecznik Praw Obywatelskich 2018). Zachowanie to, sprzeczne z normami społecznymi, może prowadzić do czynów na granicy szantażu i wymuszenia wobec osoby molestowanej.

MOLESTOWANIE SEKSUALNE (ang. *sexual harassment, molestation*) - każde niepożądane zachowanie o charakterze seksualnym lub odnoszące się do płci lub tożsamości seksualnej konkretnej osoby, którego celem lub skutkiem jest naruszenie jej/jego godności w szczególności poprzez stworzenie

wobec nich zastraszającej, wrogiej, poniżającej, upokarzającej lub uwłaczającej atmosfery, przy czym na zachowanie to mogą się składać fizyczne, werbalne lub pozawerbalne elementy. Przykłady molestowania: pisanie wiadomości o podłożu seksualnym, niestosowne żarty z podtekstem seksualnym, natarczywe spojrzenia, propozycje seksualne, dotykanie, głaskanie lub inne gesty o charakterze erotycznym, szantaż emocjonalny, np. seks w zamian za awans, niestosowne komentarze na temat ubrania, budowy ciała lub wyglądu ofiary, powtarzające się próby zaproszenia na randkę lub bezpośrednio propozycje dotyczące odbycia stosunku seksualnego.

MOWA NIENAWIŚCI - publiczne wypowiedzi słowne lub pisemne oraz przedstawienia ikoniczne, które wyrażają w sposób skrajny negatywne uczucia i poglądy pod adresem jednostek lub grup. Są to np.: poniżenia, znieważenia, pomówienia, wypowiedzi lżące, oskarżające i wyszydzające. Wypowiedzi uznawane za mowę nienawiści dotyczą najczęściej zjawiska rasizmu, nienawiści wobec mniejszości seksualnych oraz ksenofobii. Mowa nienawiści stosowana bywa w orzecznictwie prawnym jako moment graniczny wolności słowa, ograniczający swobodę wypowiedzi. Wolność wypowiedzi jest ograniczona poprzez godność drugiej osoby oraz ochronę jej prawa do swobody myśli, sumienia, wyznania.

N

NAKŁANIANIE DO DYSKRYMINACJI - wyraźna zachęta do traktowania konkretnych osób, w sposób mniej korzystny ze względu na jedną z cech chronionych.

NEUTRATYWY - słowa ukute na neutralne wersje słów nacechowanych płciowo, analogicznie do feminatywów. Używają obecnych w normatywnej polszczyźnie końcówek neutralnych, takich jak „-rze”, „-cze”, „-o”, czy zapożyczonych z łaciny „-um”. Formy te pasują gramatycznie do form rodzaju neutralnego, np. „moje piękne partnerze przyszło do domu”.

NIEBINARNOŚĆ (ang. *genderqueer*) - tożsamość płciowa osób, które nie identyfikują się ani jako kobieta, ani jako mężczyzna. Niebinarne postrzeganie płci oznacza rozpoznanie siebie jako osoby bezpłciowej lub charakteryzującej się cechami wszystkich płci.

NIEPEŁNOSPRAWNOŚĆ - Światowa Organizacja Zdrowia (WHO) wprowadza następujące pojęcia niepełnosprawności, uwzględniając stan zdrowia człowieka:

-Niesprawność (ang. *impairment*) - każda utrata sprawności lub nieprawidłowość w budowie czy funkcjonowaniu organizmu pod względem psychologicznym, psychofizycznym lub anatomicznym;

-Niepełnosprawność (ang. *disability*) - każde ograniczenie bądź niemożność (wynikające z niesprawności) prowadzenia aktywnego życia w sposób lub zakresie uznawanym za typowe dla człowieka;

-Ograniczenia w pełnieniu ról społecznych (ang. *handicap*) - ułomność określonej osoby wynikająca z niesprawności lub niepełnosprawności, ograniczająca lub uniemożliwiająca pełną realizację roli społecznej odpowiadającej wiekowi, płci oraz zgodnej ze społecznymi i kulturowymi uwarunkowaniami.

NIESZCZELNY RUROCIĄG (ang. *leaky pipeline*) – zmniejszanie się udziału kobiet na kolejnych etapach kariery (szczególnie po uzyskaniu doktoratu) m.in. w naukach związanych ze STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics).

NIETOLERANCJA - brak szacunku dla cudzych praktyk i przekonań. Objawia się niedopuszczaniem do zachowań czy poglądów różniących się od własnych. Leży u podstaw dyskryminacji rasowej i ksenofobii.

O

ORIENTACJA ROMANTYCZNA - zwana także orientacją uczuciową, to klasyfikacja płci, do której dana osoba odczuwa pociąg romantyczny lub z którą prawdopodobnie będzie mieć romantyczny związek. Termin ten jest używany obok terminu „orientacja seksualna”, a także jest używany alternatywnie do niego, w oparciu o perspektywę, że pociąg seksualny jest tylko pojedynczym elementem szerszej koncepcji.

ORIENTACJA SEKSUALNA - trwały, emocjonalny, uczuciowy i seksualny pociąg wobec osób określonej płci. Wbrew spotykanym do dziś opiniom nie jest on kwestią wyboru danej osoby, a uwarunkowany jest złożonym wzajemnym oddziaływaniem czynników zarówno biologicznych, jak i środowiskowych oraz poznawczych, włączając w to uwarunkowania genetyczne i wrodzone czynniki hormonalne.

OSOBA NIEBINARNA (OSOBA ENBY) - to taka, która nie czuje się ani mężczyzną ani kobietą albo czuje się po trochu jednym i drugim. Do grupy osób niebinarnych zaliczamy również osoby interplciowe oraz osoby o zmiennej tożsamości seksualnej – takie, które raz czują się bardziej kobietą, a raz bardziej mężczyzną.

OSOBA TRANSPŁCIOWA - osoba o tożsamości płciowej innej niż płeć przypisana jej przy urodzeniu, która pragnie przedstawiać tożsamość płciową w sposób inny niż płeć przypisana jej przy urodzeniu.

OSOBA Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ - zob. NIEPEŁNOSPRAWNOŚĆ

OSOBA ZE SZCZEGÓLNYMI POTRZEBAMI - osoba, która ze względu na swoje cechy zewnętrzne lub wewnętrzne, albo ze względu na okoliczności, w których się znajduje, musi podjąć dodatkowe działania lub zastosować dodatkowe środki w celu przezwyciężenia bariery, aby uczestniczyć w różnych sferach życia na zasadzie równości z innymi osobami.

OSOBY LGBT+ (ang. *Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender*) odnosi się do społeczności osób homoseksualnych, biseksualnych i transpłciowych. Termin LGBT+ używany jest również w stosunku do osób, które nie uznają siebie za heteroseksualne, ale nie określiły, jaka jest ich orientacja seksualna. LGBT i pokrewne społeczności.

OUTING - sytuacja, w której ujawniamy czyjąś orientację seksualną lub tożsamość płciową bez zgody tej osoby.

P

PARYTET - ustalony stosunek jakichś wielkości, zwłaszcza określający prawa jakichś osób lub grup, zrównanie na podstawie przepisów prawa. (Słownik Języka Polskiego PWN)

PLAN RÓWNOŚCI PŁCI - zestaw działań, których celem jest promowanie równości płci poprzez zmiany instytucjonalne i kulturowe w organizacjach zajmujących się badaniami i innowacjami. W nazewnictwie przyjętym przez Unię Europejską na określenie takich planów używany jest skrót GEP (Gender Equality Plan). Plan na rzecz równości płci ma być instrumentem promowania równości kobiet i mężczyzn we wszystkich obszarach działalności, w tym również w obszarze realizacji projektów badawczych. Jego cele szczegółowe to: zapewnienie równych szans w środowisku pracy, zapobieganie różnicom w traktowaniu kobiet i mężczyzn (*work-life balance*), lepsze zintegrowanie wymiaru płci w projektach naukowych, poprawa jakości badań i ich znaczenia dla społeczeństwa.

PRAWA CZŁOWIEKA - podstawowe normy przysługujące każdemu z nas, wynikające z samego faktu bycia człowiekiem, np. prawo do życia, wolność słowa, zrzeszania się czy prawo do edukacji. Źródłem wszystkich praw i wolności jest godność każdego człowieka. Prawa człowieka mają charakter: powszechny (takie same dla każdego człowieka, niezależnie od wyznawanych wartości, poglądów czy religii); przyrodzony (istnieją niezależnie od woli władzy czy przepisów prawa, państwo jedynie tworzy system ich ochrony); niezbywalny (żadna władza nie może nam ich odebrać, nie można się ich zrzec); nienaruszalny (istnieją niezależnie od władzy i nie mogą być przez nią dowolnie regulowane); naturalny (posiadamy je z racji godności osobowej, człowieczeństwa, a nie z powodu czyjejś decyzji czy nadania); niepodzielny (wszystkie stanowią integralną i współzależną całość).

PRZEMOC ZE WZGLĘDU NA PŁEĆ - przemoc wobec jednostki ze względu na jej płeć, tożsamość płciową lub ekspresję płciową, lub przemoc dotycząca w niewspółmiernie dużym stopniu osoby konkretnej płci. Może skutkować krzywdą o charakterze fizycznym, seksualnym, emocjonalnym lub psychologicznym dla ofiary, bądź powodować straty ekonomiczne dla niej.

PRZESTĘPSTWA Z NIENAWIŚCI - przestępstwo przeciwko osobie lub jej majątkowi, które jest motywowane częściowo lub w całości uprzedzeniem sprawcy wobec rasy, wyznawanej religii,

poglądów politycznych, niepełnosprawności, orientacji seksualnej, pochodzenia etnicznego, płci lub tożsamości seksualnej.

R

RASIZM - przejaw dyskryminacji pod względem rasowym. Pogląd oparty na przekonaniu o nierównej wartości biologicznej, społecznej i intelektualnej ras ludzkich, łączący się z wiarą we wrodzoną wyższość jednej rasy. **REPATRIACJA** (ang. *repatriatio*- powrót do ojczyzny) - powrót do ojczyzny osób, które z różnych przyczyn, zwykle niezależnych od ich woli, znalazły się poza granicami swego kraju. Prawo to przysługuje wyłącznie osobom, które nie posiadają polskiego obywatelstwa i pragną przesiedlić się na stałe do Polski.

RÓWNOŚĆ SPOŁECZNA - stan rzeczy, w którym wszyscy ludzie w danym społeczeństwie mają taki sam status pod możliwie wszystkimi względami, w tym pod względem praw obywatelskich, wolności słowa, praw własności i równego dostępu do niektórych dóbr społecznych i usług socjalnych. Wyróżniana jest m.in.: równość pozioma (jednakowe szanse dla jednakowych ludzi), równość pionowa (odmienne traktowanie różnych ludzi tak, aby zniwelować różnice spowodowane różnicami w wykształceniu, miejscu pochodzenia itp.), równouprawnienie polityczne (wszyscy są równi wobec prawa).

RÓWNOŚĆ WOBEC PRAWA - Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997, art. 32 „Wszyscy są wobec prawa równi. Wszyscy mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne. Nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiegokolwiek przyczyny.”

RÓŻNORODNOŚĆ (ang. *diversity*)- zakres różnic międzyludzkich, obejmujący między innymi rasę, pochodzenie etniczne, płeć, tożsamość płciową, orientację seksualną, wiek, klasę społeczną, zdolności lub cechy fizyczne, system wartości religijnych lub etycznych, pochodzenie narodowe i przekonania polityczne.

S

SEGREGACJA POZIOMA - przypisanie jednej z płci do danego obszaru tematycznego, sektora, dziedziny, dyscypliny. Segregacja horyzontalna przejawia się w umiejscowieniu kobiet i mężczyzn w odrębnych sektorach życia społecznego, przy czym różnica ta nie jest neutralna, to znaczy kobiety i mężczyźni zajmują pozycje społeczne o różnym prestiżu i społecznej atrakcyjności.

SEGREGACJA PIONOWA - płeć jest czynnikiem determinującym ulokowanie jednostek w hierarchii społecznej; segregacja horyzontalna pojawia się jako struktura władzy zróżnicowana ze względu na płeć; cechuje ją obecność takich barier, jak szklany sufit, szklane ruchome schody czy lepka podłoga.

SEKSIZM - wg Definicji Rady Europy, to "każde działanie, gest, wizualna reprezentacja, wypowiedź ustna lub pisemna, praktyka lub postępowanie oparte na przekonaniu, że osoba lub grupa osób jest gorsza z powodu swojej płci, występujące w sferze publicznej lub prywatnej, online i offline".

STEREOTYPY ZWIĄZANE Z PŁCIĄ - jednostronne, zniekształcone obrazy związane z daną grupą, bądź jednostką stale pojawiające się w życiu potocznym. Podzielane społecznie wiedza i poglądy i oczekiwania wobec danej grupy społecznej lub osoby. Cechą stereotypów są sztywność i trwałość, wynikające z odrzucania informacji podważających stereotyp i podatności na informacje, które go potwierdzają. Stereotypy powstają i utrzymują się ponieważ pozwalają zaoszczędzić wysiłku poznawczego, dostarczając gotowych ocen, które pozwalają racjonalizować własne negatywne postawy wobec pewnych grup lub dokonywać własnych negatywnych cech na grupy obce.

SZKLANE RUCHOME SCHODY - dominowanie liczbowe mężczyzn na stanowiskach najwyższych w danej jednostce/strukturze, w której większość osób pracujących to kobiety.

SZKLANE ŚCIANY - segregacja płci w organizacjach zawodowych, w wyniku której kobiety zajmują pozycje pomocnicze, wspierające, administracyjne, z których trudno awansować na stanowiska wyższe i decyzyjne. Segregacja ta jest powiązana ze społecznymi procesami i zjawiskami, np. z kulturą organizacyjną czy polityką zatrudnieniową danej organizacji.

SZKLANY SUFIT - niewidzialna bariera utrudniająca kobietom zajmowanie wysokich stanowisk; dominacja liczbowo mężczyzn na stanowiskach najwyższych w danej jednostce/strukturze; maskulinizacja władzy.

ŚWIATOPOGLĄD - zbiór ogólnych przekonań dotyczących natury świata, człowieka i społeczeństwa, miejsca człowieka w świecie, sensu jego życia oraz wynikających z tego wartościowań i ideałów wyznaczających postawy życiowe ludzi i sposób ich postępowania.

T

TOKENIZM - marginalizacja, która w sytuacji formalnego równouprawnienia sprowadza np. kobiety do ról symbolicznych reprezentantek (np. w gronie mężczyzn jest kobieta, która jest traktowana jak ozdoba, a w rzeczywistości nie ma siły sprawczej; w sytuacji, gdy jest podobna liczba mężczyzn i kobiet, te ostatnie mogą pełnić funkcje mało istotne).

TOLERANCJA (łac. *tolerantia* – cierpliwość, wytrwałość) – termin oznaczający poszanowanie czyichś poglądów, wierzeń, upodobań, różniących się od własnych.

TOŻSAMOŚĆ PŁCIOWA - pojęcie, które odnoszące się do kwestii subiektywnego odczuwania własnej płciowości przez daną osobę. Mieszają się tutaj przekonania, odczucia i poczucie przynależności płciowej.

Mogą być one zgodne z płcią przypisaną przy urodzeniu, ale wcale nie muszą. Tożsamość płciowa jest oddzielna od płci biologicznej. Na płeć biologiczną składają się bowiem nie odczucia i emocje, a zestaw genów i konkretnych cech fizycznych.

TOŻSAMOŚĆ SEKSUALNA (ORIENTACJA SEKSUALNA) - skierowanie pragnień seksualnych i uczuciowych w kierunku osób płci tej samej (homoseksualna), przeciwnej (heteroseksualna), obu (biseksualna), żadnej (aseksualna) lub realizację seksualności tylko w działaniach autoerotycznych (autoerotyczna). Orientacja seksualna posiada wiele wymiarów, spośród których najczęściej wymienia się: kierunek pociągu seksualnego, kierunek pragnień uczuciowych (potrzeby bliskości, zakochiwania się, tworzenia stałych związków), własną identyfikację. Te wymiary z reguły są zbieżne, choć u niektórych osób mogą wykazywać przejściową, bądź trwałą rozbieżność. Fakt ten uwydatnia podstawową cechę ludzkiej seksualności: dużą różnorodność form jej manifestowania się.

TRANSFOBIA - negatywne uczucia i postawy, w tym działania, wobec transpłciowości. Transfobia może obejmować strach, niechęć, nienawiść, przemoc, gniew lub dyskomfort odczuwany, lub wyrażany wobec osób, które nie dostosowują się do społecznych norm dotyczących płci społeczno-kulturowej. Jest ona często wyrażana równoległe z poglądami homofobicznymi. Transfobia stanowi formę uprzedzenia i dyskryminacji.

TRANSPŁCIOWOŚĆ (ang. *transgender*, od łac. *trans-* przez, poza, poprzez oraz ang. *-gender-* rodzaj, płeć) – określenie zbiorcze na osoby, których tożsamość płciowa, ekspresja płciowa i/lub zachowania różnią się od tych kulturowo związanych z płcią, do której zostały przypisane w momencie urodzenia.

TRANZYCJA - zob. KOREKTA PŁCI

U

UCHODŹCA (UCHODŹCZYNI) - wg Konwencji o uchodźcach z 1951 r. uchodźca to osoba, która „ze względu na uzasadnioną obawę przed prześladowaniem z powodu rasy, religii, narodowości, przynależności do określonej grupy społecznej lub poglądów politycznych przebywa poza krajem (swojego) obywatelstwa i nie może lub z powodu tej obawy nie chce (sobie) skorzystać z ochrony tego kraju”.

UPRZEDZENIE - z góry powzięta opinia lub stronnicza ocena osoby lub rzeczy. Negatywna postawa wobec pewnej grupy lub osoby. Charakteryzuje się stereotypowymi przekonaniem, które płyną z własnych emocji i nastawień osoby bez próby rzeczywistego jej sprawdzenia, poznania. Uprzedzenie narusza pewne normy społeczne takie jak racjonalność, sprawiedliwość czy tolerancję.

W

WEIGHTISM - dyskryminacja otyłości, objawiająca się negatywnym myśleniem, uprzedzeniami dotyczącymi. To uprzedzenie, osąd, piętno, uprzedzenie i dyskryminacja wobec jednostek ze względu na ich rozmiar, kształt lub wagę.

WIELOKULTUROWOŚĆ - występowanie w określonej przestrzeni (np. w państwie, regionie, mieście) grup o różnych charakterystykach kulturowych. Odmiennosc ta może być warunkowana wieloma czynnikami, na przykład wyznawaną religią lub pochodzeniem etnicznym jednostek zaliczanych do innej kultury.

WYKLUCZENIE SPOŁECZNE - to sytuacja, w której dana jednostka będąca członkiem społeczeństwa nie może normalnie uczestniczyć w działaniach obywateli tego społeczeństwa, przy czym ograniczenie to nie wynika z jej wewnętrznych przekonań, ale znajduje się poza kontrolą wykluczonej jednostki. Wykluczenie społeczne jest zjawiskiem wielowymiarowym i w praktyce oznacza niemożność uczestnictwa w życiu gospodarczym, politycznym jak i kulturowym, w wyniku braku dostępu do zasobów, dóbr i instytucji, ograniczenia praw społecznych oraz deprivacji potrzeb.

Z

ZAKAZ DYSKRYMINACJI - Konstytucja RP z dn. 2 kwietnia 1997 roku, art. 32, ust 2, zakazuje dyskryminacji z jakiegokolwiek przyczyny. Zakaz dyskryminacji jest konsekwencją i logicznym następstwem zasady równości. Konstytucja zakazuje wprost wprowadzania nieuzasadnionych różnicowań. Zakaz dyskryminacji ma charakter uniwersalny podmiotowo („nikt”) i przedmiotowo („obejmuje życie polityczne, społeczne lub gospodarcze”).